

JACCUSE

Uudessa (ja käsittämättömän paljon mainostetussa) suomenruotsalaisessa filmissä *Ihanat naiset rannalla* pääosaa esittävä Marika Krook on vieraana TV kakko- sen talviterassilla. Aluksi katsotaan monitorilta pätkää, jossa haastateltava tanssii kesäisellä hiekkarannalla 60-luvun riemukasta tv-työtä toisen nuoren naisen kanssa, molemmat yläosatomissa.

– Miltä tuo tuntui, kysyy haastattelija.

– Aluksi vaikealta, vastaa Marika, mutta jos ohjaaja sanoo sulle että sen tavoitteet on vain taiteellisia ja että onhan sun esimerkiksi Salomen loppukohtauksessakin oltava rinnat paljaina niin ethän sä voi millään sanoa ei.

– Eipä tietenkään, vastaa nuori miestoimittaja hämmentyneenä.

Tämä on esimerkki viime aikoina yleistyneestä kieli-ilmioistä, jota nimitän *subjektivisoinniksi*.

– Sä niinku nostat eläytymisen asetta niin korkealle, että identiteetit menee sekasin.

– Elokvataide vaatii enemmän valtion tukea. Kenkäteollisuus moittii halpatuontia. Historiantutkimus on kokenut kritiikin tarpeettomaksi. Luontokostaa kokemansa vääryydet.

Nämä ovat esimerkkejä viime aikoina yleistyneestä kieli-ilmioistä, jota nimitän *objektivisoinniksi*.

Elokvataide, kenkäteollisuus, historiantutkimus tai luonto eivät kuitenkaan ole huolissaan, vaadi, moiti, koe eivätkä kosta yhtään mitään. Takana on aina ihminen. Kyse ei siis ole mistään viattomasta tavasta käyttää kieltä uudella tavalla. Todellisena tarkoituksena on antaa vaikutelma siitä, että kirjoittajan kanta on ainoa oikea eikä poikkeavia mielipiteitä ole olemassakaan.

Sta vuotta sitten kirjailija Emile Zola lähetti Ranskan presidentille avoimen kirjeensä ”J'accuse”. Siinä hän syytti armeijaa siitä, että juutalaissyntyinen upseeri Alfred

Dreyfus oli tekaistuin perustein tuomittu vakoilusta. Kahdeksan vuotta kestäneiden vaiheiden jälkeen syylliset paljastuivat ja oikeus voitti. Korkeimman upseeriston keskuudessa kytevä juutalaisviha ja arvovalan menettämisen pelko osoittautuivat peittely-yritysten motiiveiksi. Dreyfus vapautettiin kaikista syytteistä ja miehen upseerinkunnia palautettiin, mikä varmaan oli hänelle ja suvulle yhtä tärkeää kuin vankilatuomion peruuttaminen.

Jälkeenpäin ”l'affaire Dreyfus” on nähty alkuna prosesseille, joiden muokseksi lehdistön vapaus toteutui, älymystön asema vahvistui, vasemmisto sai tasavertaiset toimintaedellytykset (Zola oli sosialisti), armeija alistettiin poliittiselle päätöksenteolle, kirkko ja valtio erotettiin toisistaan. Luettelossa on liioittelun makua. Tämä saattaa johtua siitä, että tapahtumasarja sai ja saa edelleen runsaasti julkisuutta myös siksi, että se sisälsi täydellisen valikoiman romanttisen draaman juonipiirteitä. Hyvän ja pahan selkeä vastakkainasettelu, yksilön rohkea taistelu totuuden puolesta, toivottomilta näyttävien vaikeuksien voittaminen ja onnellinen loppu ovat vieläkin populaariromaanin tai viihde-elokuvan keskeistä rekvisiittaa.

Vitisenkymmentä vuotta myöhemmin Wäinö Aaltonen esitti oman julistuksensa Suomen Kuvalehdessä. Aihe oli toinen, mutta

muodon hän lainasi Zolalta, ilmeisesti silloisen juhluvuoden inspiroimana. Kuvittelen vieläkin muistavani kannen: suurikokoinen valokuva tuon ajan nimekkäimmästä taiteilijasta ja paksulla painettu teksti MINÄ SYYTÄN! Osoitteena oli valtiovalta, joka hänen mielestään oli skandaalimaisesti laiminlyönyt korkeamman hengenviljelyn tukemisen, ja vaatimuksena Suomen Akatemian perustaminen. Hankkeen draamalinen potentiaali tyhjjeni kuin neulalla pistetty ilmapallo siihen, että akademia todella perustettiin kohta sen jälkeen ilman sen suurempia vastalauseita ja Aaltonen itse valittiin sen jäseneksi.

Ranskalainen viikkolehti ”le Nouvel Observateur” omisti hiljattain puoli numeroa Zolan historiallisen tekstin muistolle. Kymmenen kansainvälisesti tunnettua kirjailijaa oli saanut lehdeltä kutsun kertoa minkälaisen sisällön he tänään antaisivat vastaavanlaiselle kirjelmälle. Syytöstensä kohteiksi he olivat valinneet mm. amerikkalaisen oikeusjärjestelmän ja CNN:n, Kiinan harjoittaman toisinajattelijoiden sorron sekä tyttölasten systemaattisen murhaamisen, sen toiseikan piilottelun että länsimaisten yhteiskuntien vauraus perustuu orjuuteen, Salman Ruhsdien kaltaisten kirjailijoiden vainot, islaminuskoiset fundamentalistit. Oivalta-vimpia olivat mielestäni ne kaksi kommenttia, joiden kirjoittajat syyt-

* Kiiruhdan heti kärkeen mainitsemaan lähteen, jotta lukija ei luulisi että aion tehdä kunnakset. Niille jotka eivät tarmokkaista yrityksistäni huolimatta vielä tunne termiä voin kertoa taustan. Asuessaan Ranskassa eräs professori – nimeä en häveliäisyssyistä halua paljastaa – kirjoitteli suomalaisen lehteen kolumneja. Niissä hän esitteli ranskalaisten ajatuksia maailman menosta ominaan, mainitsematta sitä että ne havaintojeni mukaan olivat usein enemmän tai vähemmän suoria kopioita Observateurissa julkaistuista artikkeleista.

No, kolumnit päättyivät aika-naan, pian sen jälkeen kun minä soitin suomalaislehden toimitukseen ja valitin asiasta, mutta se oli varmaan pelkkä yhteensattuma.

tivät niitä jotka syyttävät. Toisen kohteena oli Etelä-Afrikan mustien ja valkoisten, englanninkielisten ja afrikaanien ja etnisten heimojen keskinäinen syyttely, ja toisen "Greenpeace" jonka toiminta ja identiteetti rakentuvat tunnetusti pelkästään syytösten varaan. Hauskin oli mielestäni venäläisen kirjailijan vastaus. Hän ei syyttänyt ketään, vaan käänsi karnevaalisesti otsakkeen J'accuse muotoon "J'acuzzi" ja käsitteli sen jälkeen vesisuihkun symbolista merkitystä Archimedeksestä nykyaikaiseen porealtaaseen saakka.

Entä Suomessa? Vieläkö meillä on jäljellä sitä puhtia, jonka voi kalla muutamia vuosikymmeniä sitten suorastaan tehtailtiin minä syytän -tyyppisiä protesteja? Näyttää olevan, ainakin kahden julkilausuman verran. Joukko akateemisia vaikuttajia, jotka varmaan pitävät itseään intellektuelleina, esitti äskettäin vetoituksen EMU:sta järjestettävän kansanäänestyksen puolesta. Osoitteena oli maan hallitus ja lisätavoitteena julkisen keskustelun herättäminen. Presidentti Ahtisaaren myöntämät kunniamerkit kahdelle indonesialaiselle vaikuttajalle herättivät närkästystä. Toimenpiteen katsottiin olevan ristiriidassa sen kanssa, että maa on syllistynyt vakaviin rikkomuksiin ihmisoikeuksia vastaan. Vastalauseeksi kaksi taiteilijaa palautti omat kunniamerkinsä.

Kansainvälisten kirjailijoiden puheenvuoroissa kaikuu vahva ja sekä moraalinen paatos että ammatillinen eetos. Kautta aikojen kirjailijat ovat nähneet tehtäväkseen toimia maailman omanatuntona. Lukijat ovat hyväksyneet tämän roolin. Joko siksi että he tarvitsevat auktoriteetteja tai sen takia, etteivät moraaliset kannanotot jäisi pelkästään filosofien, presidenttien, kirkonmiesten tai Jari Sarasvuon kaltaisten tyhjänpuhujien tehtäväksi. Suomalaiset julkilausumat laadit-

tiin pyytämättä ja aiheetkin lankeasivat suurelta osin asianomaisten varsinaisen ammattipätevyys ulkopuolelle. Tämä oli tietysti tarkoituksellista. Mielipiteiden taakse toivottiin näin saatavan sellaista painavuutta, yleispätevyyttä ja moraalista kantavuutta, jota tavannukaisiin lähetettyihin kirjoituksiin ei saa mahtumaan. Ranskalaiskommenteista nämä piirteet välittyivät luontevasti ja itsestään selvästi.

JRoos ja hänen neljäkymmentä jäykköään julkaisivat kirjelmän niin myöhään, etteivät he itsekkään ole voineet uskoa sen johtavan haluttuun lopputulokseen. Suurin osa allekirjoittajista on myös EU:n vastustajia, ja huomattava osa (entisiä?) stalinisteja. Oman profiilin nostaminen ja keskinäinen uskonvahvistus näyttävät olleen tärkeämpiä motiiveja kuin kansanäänestys tai keskustelun herättäminen. Ruotsinkielisten osuus on suhteellisesti suurempi kuin suomenkielisten. Tämä antaa aiheen kysyä missä mitassa vaatimus kansanäänestyksestä ja tekstistä henkivä EMU- ja EU-vastaisuus ovat lahdentakaista lainata-varaa.

Taiteilijakaksikko toimi varmaan spontaanisemmin kuin intrigointiin tottuneet yliopistoihmiset. Huomiota herättää kuitenkin se, että kohdemaata Indonesia sijaitsee etäällä, on etnisesti, kulttuurisesti ja poliittisesti erilainen sekä (suhteellisen) köyhä. Kun rikkomuksia tapahtuu maissa, jotka sijaitsevat lähellä, ovat etnisesti, kulttuurisesti ja poliittisesti samankaltaisia sekä (suhteellisen) rikkaita, näyttää protestien tarve vähenevän ratkaisevasti. Ihmisoikeuksia on rikottu ja rikotaan kaikkialla maailmassa, esimerkiksi Neuvostoliitossa, Kiinassa tai Yhdysvalloissa. En ole kuullut kenenkään palauttaneen omia kunniamerkkejään (tai muita valtiovallan huomionosoituksia) sen johdosta, että

tällaisten maiden johtajien rintapieliin on ripustettu suomalaisia mitaleita. Protesti näyttää siis sisältävän sekä moraalista paatosta että ammatillista eetosta (Leena Krohn on kirjailija). Mutta silti olin tuntevinani vasemmalla poskellani brezhneviläisyyden kylmän henkäyksen. Jotta kannanottoa voisi kutsua moraalisiksi, sen pitäisi mielestäni olla aidosti vilpitön ja johonkin mittaan saakka tiedostettu, vailla minkään karvaisia ketunhäntiä kainalossa. Tätä vaatimusta suomalaiset puheenvuorot eivät täytä. Vaikka ne on julkaistu avoimina kirjeinä, takana piilee motiiveja, tarkoituksia, tavoitteita, ajatuspinttyimiä ja menneisyyden peikkoja, joista tekstissä ei näy jälkeäkään.

Zia oli valmis maksamaan hinnan mielipiteensä julkistamisesta. Ja niin siinä sitten kävikin: hän joutui itse tuomitukseksi, pakeni Englantiin, armahdettiin ja ehti lopulta kuollakin ennen prosessin päättymistä. Yksin tällä perusteella hänen toimenpidettään voi kutsua moraalisiksi. Suomalaiset eivät sen sijaan ottaneet mitään riskejä. Yksin tällä perusteella heidän toimenpiteitään on pakko kutsua moralistisiksi.

Tämän saarnan jälkeen minun on pakko kertoa, ihan objektiivisesti, ettei kirjallisuus ole tippakaan luotettavampi kuin julkilausuma. Mistä sä tiedät, ihan subjektiivisesti, kuinka paljon se kulloinkin vääntää, liioittelee, peittelee tai dramatisoi totuuksia, tehdäkseen itseään tykö kustantajalle ja lukijalle. Mistä sä tiedät minne se on milloinkin sattunut sijoittamaan sen veteen piirretyn viivan, joka erottaa faktan ja fiktion?

Tai jos sä vaikka tietäisitkin, älä helvetissä kerro kenellekään. Muuten sun kirjan myynti voi laskea. Ja sehän on pahinta mitä sulle voi tapahtua, eiks olekin?